

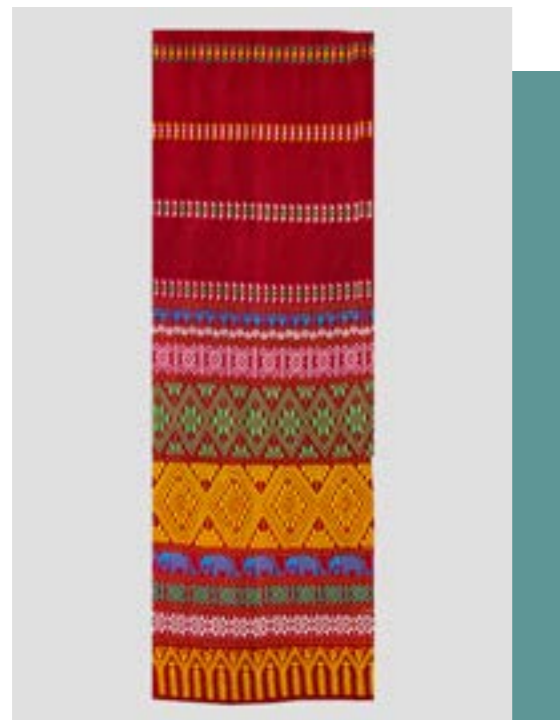

ครูช่างศิลปหัตถกรรม

นางสว่างจิตร มณีศิริ
ผ้ายกมุก 8 เซา ไทยวน-เสาไห้
จังหวัดสระบุรี

“ ความภาคภูมิใจในชีวิต คือ การได้สร้างสรรค์ผลงานอันมีค่า
และได้มีโอกาสส่งต่อภูมิปัญญาที่ภาคภูมิใจ
เพื่อมอบให้ลูกหลานต่อไปในอนาคต ”

ผ้าสไบ ลายบายศรี

ผ้าห่ม ลายบายศรี

ไทยวน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีการอพยพตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในหลายพื้นที่ในประเทศไทย เช่น จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปาง จังหวัดน่าน จังหวัดราชบุรี และจังหวัดสระบุรี และกลุ่มชาวไทยวนเมื่ออพยพไปอยู่ที่ใด ก็ได้นำภูมิปัญญาอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยวนติดตัวมาใช้ในการดำรงชีวิต และสร้างอาชีพจนถึงปัจจุบัน เช่น ภูมิปัญญาการทำอาหาร ภูมิปัญญาการสร้างที่อยู่อาศัย ภูมิปัญญาการทำเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น

ภูมิปัญญาการทอผ้าของชาวไทยวน ที่ได้อพยพมาอยู่บริเวณอำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี ยังคงทอผ้าเพื่อใช้กันเองภายในครอบครัวเฉกเช่นเดียวกับชาวยวนในอดีต นิยมทอผ้าเพื่อใช้งานหลากหลายรูปแบบ เช่น ผ้าซิ่น ตุ่ง ย่อม หมอน ผ้าสไบ ผ้าขาวม้า ผ้าห่อคัมภีร์ และผ้าปรกหัวนาค เป็นต้น เป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดและส่งต่อกันมายาวนานนับ 200 ปี เอกลักษณ์สำคัญที่บ่งบอกถึงความเป็นตัวตนในการทอผ้าของชาวไทยวน คือ “ผ้าซิ่นยกมุก”

การอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญา

นางสว่างจิตร มณีศิริ เป็นชาวไทยวนที่บรรพบุรุษได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ จังหวัดสระบุรี สืบทอดการทอ “ผ้ายกมุก” จากคุณแม่ค้ายวง รวงแดง ผู้เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการทอผ้ายกมุกได้ตามรูปแบบดั้งเดิมของชาวไทยวนในอดีตนางสว่างจิตรได้เรียนรู้การทอผ้าจากการช่วยงานและการปลูกฝังของคุณแม่มาตั้งแต่เด็ก เนื่องจากต้องทอผ้าซิ่นไว้สำหรับใช้เองอยู่เสมอ เริ่มต้นการทำงานด้วยการฝึกเย็บตะเข็บตามแบบชาวไทยวน เพื่อใช้ในการต่อหัวซิ่น ตัวซิ่น และตีนซิ่นเข้าด้วยกันให้เป็นผืนผ้านุ่ง เมื่อฝึกฝนจนชำนาญแล้วจึงได้ทดลองทอผ้ายกมุก 8 เขา เป็นผืนแรกจนสำเร็จ ซึ่งผ้าทอยกมุก 8 เขา ถือเป็นผ้าที่ทอยากและมีความละเอียดสูงที่สุดของผ้าทอไทยวนเส้าไห้ ถึงแม้จะเป็นกระบวนการที่ยากและมีความซับซ้อนอย่างไร แต่นางสว่างจิตรก็ไม่ย่อท้อและสามารถสร้างสรรค์ผ้าทอยกมุก 8 เขา ได้สำเร็จ

เมื่อมีความรู้และสามารถทอผ้ายกมุกได้อย่างชำนาญ นางสว่างจิตร จึงเกิดความคิดที่จะนำผ้ายกมุกที่ตนทอนำมาเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากยิ่งขึ้น

เนื่องจากในขณะนั้นผ้าทอยกมุกในชุมชนไทยวน เริ่มจะสูญหายไปจากชุมชนเส้าไห้ และคงเหลือช่างทอน้อยราย นางสว่างจิตร จึงเป็นแกนนำในการรวบรวมช่างทอที่ยังคงเหลืออยู่มารวมกลุ่มเพื่อสืบสานวัฒนธรรมผ้าทอพื้นบ้าน ตำบลหนองโนขึ้น เพื่อส่งเสริมการทอผ้ายกมุกให้เป็นที่รู้จักแก่คนนอกพื้นที่มากขึ้น และยังเป็นกำลังใจให้ช่างทอหันกลับมารักษาภูมิปัญญาการทอผ้ายกมุกให้อยู่คู่กับวัฒนธรรมของชาวไทยวนในพื้นที่มากขึ้นอีกด้วย และด้วยความมั่งคั่งของผ้าทอยกมุก 8 เขา ที่ส่วนหนึ่งเป็นผ้าทอฝีมือนางสว่างจิตรที่เป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนใครนี้เอง ทำให้เป็นที่ชื่นชอบของผู้ที่พบเห็นและได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี นางสว่างจิตรจึงนับเป็นหนึ่งในบุคคลสำคัญที่รักษาและสืบสานการทอผ้ายกมุกแบบวัฒนธรรมชาวไทยวน ให้คงอยู่และเป็นที่รู้จักของเหล่าผู้ที่ชื่นชอบในผ้าไทยมาจนถึงทุกวันนี้ และยังคงสร้างสรรค์ “ผ้ายกมุก” ด้วยตนเองทุกชิ้นตอน โดยอนุรักษ์กรรมวิธีการทอและรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ ความภาคภูมิใจของชาวไทยวน ที่มีการสืบทอดมาแต่โบราณกาลอยู่อย่างต่อเนื่อง เป็นเวลากว่า 42 ปี มาแล้ว

ผ้าซิ่นยกมุก ลายยกมุก 8 เขา

ถุงย่าม (ถุงย่าม) ลายยกมุก 8 เขา

ถุงย่าม (ถุงย่าม) ลายยกมุก 8 เขา

ภูมิปัญญาที่สะท้อนทักษะฝีมือเชิงช่าง

นางสว่างจิตร์ เป็นช่างทอผ้าที่มีทักษะฝีมือและความชำนาญด้านการทอ “ผ้าซิ่นยกมุก” ที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยวน เสาไห้ ด้วยประสบการณ์ที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน ประกอบกับความมุ่งมั่นในการอนุรักษ์รูปแบบการทออันประณีตตามแบบโบราณที่ในอดีต “ผ้ายกมุก” ของชาวไทยวนทอขึ้นเพื่อทำเป็น “ผ้าซิ่นมุก” ซึ่งใช้ทำเป็นส่วนตัวซิ่นของผ้าซิ่นตีนจกด้วยลายวงกลมขนาดเล็ก ๆ เรียงกันเป็นแถวคล้ายกับสร้อยไข่มุกอย่างเป็นระเบียบสวยงาม นับเป็นลวดลายเอกลักษณ์ที่ผู้พบเห็นจะทราบได้ทันทีว่าเป็นผ้าประจำท้องถิ่นของชาวไทยวน เสาไห้ จังหวัดสระบุรี

การทอผ้ายกมุกฝีมือนางสว่างจิตร์ เป็นการทอแบบยกลายในตัว คือ ยกลายมุกสองเครื่องซ้อนกัน โดยเครื่องผ้าพื้นจะอยู่ด้านล่าง เครื่องผ้ามุกจะอยู่ด้านบน มีเขาพิเศษอยู่ด้านหลัง เพื่อยกและกดเส้นผ้าที่ทำหน้าที่เป็นดอกมุกเพื่อให้เกิดลายบนผืนผ้า นางสาวจิตร์สามารถสร้างสรรค์ลวดลายผ้าตามเครื่องได้ตั้งแต่ 2 เขา ไปจนถึง 8 เขา ซึ่ง 2 เขา เท่ากับการทอผ้าแบบ 4 ตะกอ หากทอด้วยจำนวนเขาที่มากขึ้น จำนวนตะกอที่ใช้ในการทอผ้าจะมากขึ้นตามไปด้วย โดยการทอจะมีชื่อเรียกตามลวดลายของผ้า เช่น มุก 2 เขา เรียกว่า มุกดอกซ้อน มุก 3 เขา เรียกว่า มุกดอกสร้อย มุก 4 เขา เรียกว่า มุกดอกละเลย มุก 5 เขา ถึง 8 เขา เรียกว่า มุกดอกแก้วเล็ก เป็นต้น โดยนางสว่างจิตร์มีความชำนาญในการทอผ้ายกมุก 8 เขา มากที่สุด และช่างทอที่มีทักษะฝีมือทอผ้ายกมุก 8 เขา ในปัจจุบันมีน้อยลงเพราะเป็นลวดลายที่ทำได้ยาก แต่นางสว่างจิตร์ใช้เวลาทอเพียง 1 เดือน จึงสำเร็จเป็นผ้า 1 ผืน ที่สวยงามไร้ที่ติ

เอกลักษณ์ผลงานที่โดดเด่น

เอกลักษณ์ผลงานที่โดดเด่นของ “ผ้ายกมุก” ฝีมือนางสาวจิตร คือ ผ้ายกมุก ลายมุก 8 เขา (ลายมุกดอกแก้วเล็ก) โดดเด่นที่ลวดลายขวางลำตัวด้วยเทคนิคการทอที่ทำให้ลวดลายชิด มีความละเอียด เรียบเนียนตลอดทั้งผืนผ้า ปรากฏเป็นลวดลายเอกลักษณ์เด่นชัดสวยงาม ซึ่งลวดลายที่นางสาวจิตรทอขึ้นล้วนเป็นลวดลายโบราณที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ที่ทุกลวดลายจะสื่อความหมายเปรียบเสมือนความเจริญรุ่งเรืองของทิศทั้ง 8 ทิศ นางสาวจิตรสามารถจัดสรรลวดลายในการทอทั้ง 8 ด้านได้อย่างสมดุลและมีขนาดเท่ากันพอดี ถือได้ว่านางสาวจิตร คือ ช่างทอผ้าลายยกมุก 8 เขา ที่สามารถทอผ้าออกมาได้อย่างสวยงามและสมบูรณ์ที่สุด

นอกเหนือจากผ้าชิ้นยกมุกแล้ว นางสาวจิตรยังมีความสามารถในการเย็บถุงย่าม (ถุงย่าม) เอกลักษณ์อีกประการหนึ่งของชาวไทยวน เสาไห้ จังหวัดสระบุรี นิยมทอด้วยผ้าสีเข้มเพื่อให้ยากแก่การเปราะเปื้อนและไม่เก๋าง่าย

ผ้าชิ้นยกมุก ลายยกมุก 8 เขา

ผ้าชิ้นยกมุก ลายยกมุก 8 เขา

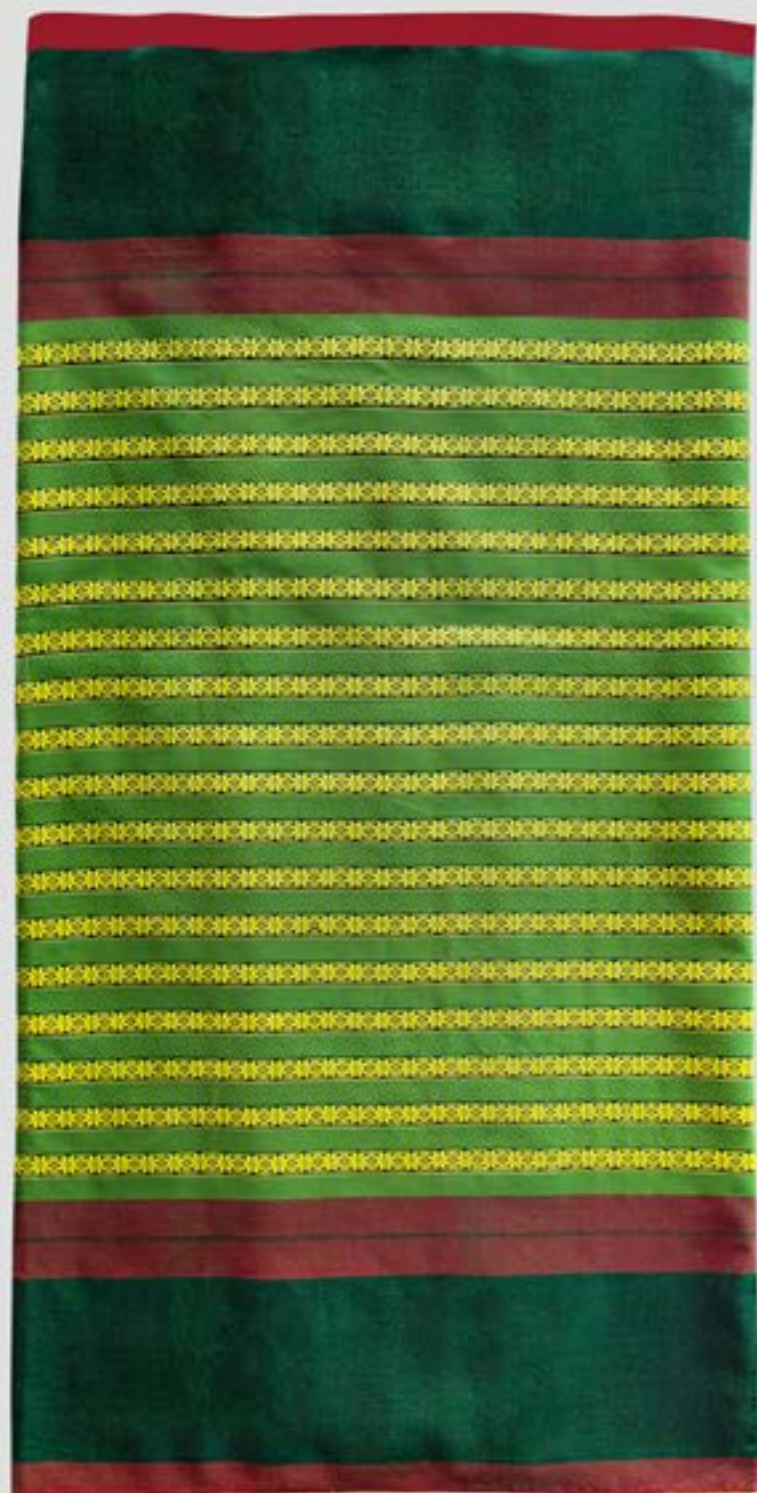
ถุงย่าม (ถุงย่าม) ลายยกมุก 8 เขา

ถุงย่าม (ถุงย่าม) ลายยกมุก 8 เขา

- ถุงย่าม (ถุงย่าม) แบ่งตามลักษณะการใช้งาน ดังนี้
1. ถุงเปือ ถุงย่ามขนาดใหญ่สำหรับผู้ชายใช้ใส่สิ่งของเครื่องใช้และอาหารสำหรับไปทำไร่ทำนา
 2. ถุงหมาก ถุงย่ามสำหรับผู้หญิง ที่ในอดีตนิยมใส่หมากพลู
 3. ถุงข้าวด้วน ถุงย่ามสำหรับมอบให้แก่ผู้สงฆ์ตามความเชื่อที่ว่าใส่สิ่งของจำเป็นลงในถุงย่ามเพื่อให้ผู้ตายติดตัวไปในอีกภพภูมิหนึ่ง

นางสาวจิตร มีความเชี่ยวชาญในการทอถุงย่ามที่ไม่เหมือนใคร ด้วยเทคนิคการทอลวดลายบริเวณกึ่งกลางปากถุงย่ามให้ปรากฏพร้อมกันทั้งสองด้าน เมื่อนำมาตัดเย็บจะปรากฏลวดลายที่สวยงามได้พอดี ซึ่งเป็นวิธีที่ช่างทอทั่วไปไม่สามารถทำได้และไม่มีใครนิยมทำ เนื่องจากต้องใช้ความชำนาญและความสามารถเฉพาะตัวจึงจะตัดทอถุงย่ามออกมาได้อย่างสมบูรณ์ตามแบบโบราณ ถุงย่ามหนึ่งถุงจะปรากฏหลากหลายลวดลาย เช่น ลายขอประแจ ลายข้าวตอก ลายหงส์เหยียบมะพร้าว ลายพร้าว้านก้อม ลายดอกจันทร์ เป็นต้น บริเวณปลายถุงย่ามจะต้องเย็บฟูติดเพื่อเพิ่มความสวยงาม และเป็นเอกลักษณ์ของถุงย่ามไทยวนสระบุรี

ผ้าชิ้นยกมุก ลายยกมุก 8 เขา

การถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาผลงาน

นางสว่างจิตร์ ถือเป็นผู้อนุรักษ์และสืบสานงานทอ “ผ้ายกมุก” ซึ่งเป็นหนึ่งในงานหัตถกรรมผ้าทอพื้นเมืองที่สำคัญยิ่งของชาวไทยวน อำเภอเสนาให้จังหวัดสระบุรี ที่มีการส่งต่อองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่นนางสว่างจิตร์ ยังถ่ายทอดเทคนิควิธีการทอผ้ายกมุกชาวไทยวนให้แก่บุคคลที่สนใจโดยไม่หวังวิชาเพียงเพื่อต้องการให้สามารถนำไปต่อยอดประกอบเป็นอาชีพเพื่อสร้างรายได้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัว ซึ่งถือเป็นตัวช่วยในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาอันล้ำค่าของชาวไทยวน อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี ให้คงอยู่ได้ต่อไป

